

УДК 004.056:005.336.4]:334.726 DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2018\(101\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2018(101)06)**ВОРОБЕЙ Юлія**

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного

E-mail: yukavorobei@gmail.com

торговельно-економічного університету

ORCID ID: 0000-0003-1268-8183

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ

Розглянуто необхідність і механізми захисту інтелектуального капіталу міжнародної компанії. Досліджено міжнародну систему глобальних послуг для транскордонної охорони інтелектуальної власності за такими напрямками: міжнародна патентна система; міжнародна система товарних знаків; міжнародна система зразків. Розроблено пропозиції щодо вирішення проблеми шляхом використання інформаційних ресурсів Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, міжнародна патентна система, міжнародна система товарних знаків, міжнародна система зразків, об'єкти інтелектуальної власності.

Воробей Ю. Информационная поддержка защиты интеллектуального капитала международной компании. Рассмотрены необходимость и механизмы защиты интеллектуального капитала международной компании. Исследована международная система глобальных услуг для трансграничной охраны интеллектуальной собственности по следующим направлениям: международная патентная система; международная система товарных знаков; международная система образцов. Разработаны предложения по решению проблемы с помощью использования информационных ресурсов Всемирной организации интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, международная патентная система, международная система товарных знаков, международная система образцов, объекты интеллектуальной собственности.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інформація, знання, професійний, науковий і культурний капітал значно впливають на структуру національної економіки, якість виготовленої продукції та обсяг наданих послуг. Водночас інтелектуалізація виробничих процесів, ускладнення систем управління підприємством призводить до збільшення несанкціонованих і злочинних дій щодо порушення авторського права, привласнення окремих видів нематеріальних активів тощо.

Наразі зростає потреба в розробці дієвого ефективного механізму захисту інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади інтелектуального капіталу досліджувалися в багатьох роботах зарубіжних і вітчизняних вчених. Зокрема, Л. Леонтєва та Л. Орлова, С. Панікарова та М. Власов розглядали економічні аспекти інтелектуального капіталу [1; 2].

Окремий внесок у розробку загальних проблем, пов'язаних із формуванням і використанням інтелектуального капіталу, зробили такі науковці, як О. Бревено, В. Порохня, А. Турило та О. Корнух [3–5] та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, відкритими й актуальними залишаються питання захисту інтелектуального капіталу підприємства.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності захисту інтелектуального капіталу міжнародних компаній шляхом використання інформаційних ресурсів Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Матеріали та методи. Інформаційною базою дослідження слугували матеріали Всесвітньої організації інтелектуальної власності (*World Intellectual Property Organization, WIPO*) [6], праці вітчизняних і зарубіжних фахівців [7–10]. У процесі підготовки статті використано загальнонаукові методи дослідження: логічного аналізу й синтезу, а також статистичний метод.

Результати дослідження. Набуття нематеріальними активами ключової ролі в забезпеченні конкурентоспроможності сучасних компаній призводить до підвищення ризику несанкціонованих і злочинних дій щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Інтелектуалізація виробничих процесів, ускладнення систем управління підприємством призводить до несанкціонованих і злочинних дій щодо порушення авторського права, привласнення окремих видів нематеріальних активів тощо [7]. Е. Брукінг визначає захист інтелектуального капіталу як захист інтелектуальних, ринкових, людських та інфраструктурних активів і наголошує, що інтелектуальний капітал кожного типу потребує специфічного варіанта захисту. Захист ринкових активів потрібно здійснювати завдяки правам на інтелектуальну власність і механізмам їх підтримки; інтелектуальні активи слід захищати шляхом реєстрації патентів, торгівельних знаків, дизайнерських прав, авторських прав тощо. Людські активи потребують захисту у вигляді можливостей керівництвом організації, яке визначає філософію і характер управлінських процесів та корпоративну культуру [8, с. 203–204].

Ефективним інструментом інформаційної підтримки захисту інтелектуального капіталу міжнародних компаній є використання ресурсів *WIPO* як спеціалізованої установи системи ООН, що сприяє розробці збалансованої міжнародної нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності 191 державі та бізнес-послуги для отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності в різних країнах. Її глобальний характер функціонування як майданчика для розробки та імплементації міжнародних угод із захисту інтелектуальної власності дає змогу компаніям створювати ефективні механізми запобігання несанкціонованому використанню та/або копіюванню об'єктів інтелектуальної власності з боку конкурентів. Ресурси *WIPO* створюють збалансовану та ефективну міжнародну систему глобальних послуг для транскордонної

охорони інтелектуальної власності за такими напрямками: міжнародна патентна система; міжнародна система товарних знаків; міжнародна система зразків.

Міжнародна патентна система дає змогу отримати патентну охорону в різних країнах шляхом подання єдиної міжнародної заявки, що суттєво спрощує процес патентування міжнародними компаніями. Надаючи таку заявку, заявник забезпечує охорону свого інтелектуального капіталу у вигляді запатентованого винаходу в 152 країнах світу. Міжнародний договір про патентну кооперацію (*Patent Cooperation Treaty, PCT*) використовується провідними корпораціями та науково-дослідними установами. Міжнародна патентна система оптимізує основні витрати, пов'язані з її охороною, та формує просту й чітку базу для ухвалення рішень щодо патентування об'єктів інтелектуальної власності компаній. Процедура *PCT* передбачає такі етапи [11]:

- подання заявки компанією-заявником до національного або регіонального патентного відомства, що відповідає вимогам до оформлення *PCT*;
- пошук світовим патентним відомством (*The International Searching Security, ISA*) релевантної патентної документації та підготовка письмового повідомлення щодо придатності до патентування об'єкта інтелектуальної власності;
- публікація та оприлюднення заявки Міжнародним бюро *WIPO* по завершенню 18 місяців від дати подання;
- додатковий міжнародний пошук (на бажання заявника) з метою виявлення документів, не знайдених у процесі первинного пошуку *ISA*;
- міжнародна попередня експертиза *ISA* (на бажання заявника), що передбачає додатковий аналіз патентної придатності об'єкта інтелектуальної власності;
- національна фаза отримання патенту, що настає за 30 місяців від дати першого звернення заявника й передбачає видання патенту національним або регіональним бюро.

Процес отримання патенту компанією-заявником може бути формалізований згідно з процедурою *PCT* з використанням такого інструменту інформаційного моделювання, як діаграма потоків даних, призначена для формалізації інформаційних процесів, тобто *DFD*-діаграми (*Data Flow Diagrams*) [9; 11].

Ключовим інформаційним ресурсом *WIPO*, який забезпечує прозорість і ґрунтовність процесу патентування, є база даних *PatentScope*. Вона містить повні тексти міжнародних заявок, поданих відповідно до *PCT*, а також патентні документи національних і регіональних патентних відомств держав-учасників. Усього база *PatentScope* дає змогу здійснювати пошук у 70 млн патентних документів, включаючи 3,4 млн опублікованих міжнародних заявок на патент *PCT* за критеріями: клас (індекс) міжнародної патентної класифікації, номер заявки, заявник, винахідник, країна, дата публікації.

Світові корпорації активно користуються послугами *WIPO* з прийняття заявок на охорону патентів (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг провідних міжнародних компаній за динамікою процедури *PCT*

Назва компанії	Країна походження	Кількість опублікованих заявок <i>PCT</i>		Позиція у рейтингу 2016 р.
		2015 р.	2016 р.	
ZTE CORPORATION	Китай	2155	4123	1
HUAWEI TECHNOLOGIES CO., LTD	Китай	3898	3692	2
QUALCOMM INCORPORATED	США	2442	2466	3
MITSUBISHI ELECTRIC CORPORATION	Японія	1593	2053	4
LG ELECTRONICS INC.	Республіка Корея	1457	1888	5
HEWLETT-PACKARD DEVELOPMENT COMPANY, L.P.	США	1310	1742	6
INTEL CORPORATION	США	1250	1692	7
BOE TECHNOLOGY GROUP CO., LTD	Китай	1227	1673	8
SAMSUNG ELECTRONICS CO., LTD	Республіка Корея	1683	1672	9
SONY CORPORATION	Японія	1381	1665	10

Джерело: складено автором за даними [6].

Отже, список десяти провідних заявників за процедурою *PCT* формують сім компаній країн Азії та три компанії із США. Перші два місця в рейтингу за 2016 р. посіли китайські телекомунікаційні корпорації *ZTE* та *Huawei Technologies*, причому перша піднялася на дві позиції в рейтингу, витіснивши другу з першого місця. Найменш успішною із провідної десятки компаній виявилася корейська *Samsung Electronics*, яка втратила п'ять позицій у рейтингу.

Зручним і економічним механізмом реєстрації товарних знаків та управління ними по всьому світу є Міжнародна система товарних знаків (Мадридська система). Подання однієї заявки й оплата одного набору мит дає змогу просити охорону в 117 країнах, а наявність єдиної централізованої системи уможливорює вносити зміни в глобальний портфель товарних знаків, продовжувати термін їх дії та розширювати географічне охоплення. Мадридська система дає змогу зареєструвати товарний знак в різних країнах шляхом подання однієї міжнародної заявки.

У її межах підтримка надається протягом усього життєвого циклу товарного знака: від подачі заявки до продовження. Процес міжнародної реєстрації товарних знаків в ній складається з таких етапів:

➤ аналіз національних / регіональних інформаційних ресурсів та інформаційних ресурсів Глобальної бази даних за брендами, бази даних членів Мадридської системи з метою пошуку ідентичних або подібних знаків, які вже існують на цільових ринках;

➤ подання та реєстрація заявки встановленої форми через національне або регіональне відомство інтелектуальної власності, яка завіряється національним / регіональним відомством і направляється до *WIPO*;

➤ формальна експертиза *WIPO*, результатом якої є отримання схвалення та занесення товарного знака в Міжнародний реєстр з подальшим надсиланням компанії-заявнику свідоцтва про міжнародну реєстрацію;

➤ експертиза, яка здійснюється національними / регіональними відомствами на територіях, де компанія бажає забезпечити захист товарного знаку.

У 2016 р. найбільше число заявок на товарні знаки в межах Мадридської системи подали заявники в США – 7741 заявку, в Німеччині – 7551, Франції – 4132, Китаї – 3200, Швейцарії – 3074. Провідну трійку в міжнародній реєстрації склали: Китай – 22 314 вказівок, Європейський Союз – 21 526 вказівок і США – 20 979 вказівок. Серед країн із середнім рівнем доходу значне число заявок припало на, вказівок: Російську Федерацію – 14 604, Індію – 11 105, Мексику – 9098 і Туреччину – 8679. Найчастіше згадуваною країною з 2006 р. залишається Китай (табл. 2).

За кількістю вказівок у міжнародних заявках перше місце в 2016 р. посів клас комп'ютерної техніки та електронного устаткування, на який припало 9,4 % від їх загального числа, і далі слідують класи послуг для підприємств (7,6 %) і технологічних послуг (6 %). Серед десяти провідних класів найбільш високі темпи зростання числа вказівок були зафіксовані для технологічних послуг (+11,3 %) і комп'ютерної техніки та електронного устаткування (+10,6 %) [12].

Практичне ділове рішення, що уможливорює реєструвати до 100 промислових зразків більш ніж на 68 територіях за допомогою подачі єдиної міжнародної заявки, надає Міжнародна система зразків (Гаазька система). Під промисловим зразком розуміється художнє або естетичне рішення виробу, яке робить його привабливим і конкурентоспроможним, відповідно забезпечуючи комерційну вартість виробу та його ринкову рентабельність. Міжнародна охорона промислових зразків може інтерпретуватися як засіб захисту виробничих ноу-хау компаній шляхом установаження однозначного асоціювання між властивостями виробу, уособленими у вигляді зразка, та його власником / виробником.

Таблиця 2

Рейтинг провідних компаній за Міжнародною системою товарних знаків

Назва компанії	Країна походження	Заявки в межах Мадридської системи		Рейтинг 2016 р.
		2015 р.	2016 р.	
L'OREAL, SOCIETE ANONYME	Франція	130	150	1
GLAXO GROUP LIMITED	Велика Британія	68	141	2
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AKTIENGESELLSCHAFT	Німеччина	40	117	3
LIDL STIFTUNG & CO. KG	Німеччина	143	112	4
NOVARTIS AG	Швейцарія	194	94	5
PHILIPS ELECTRONICS N.V.	Нідерланди	123	85	6
BOEHRINGER INGELHEIM INTERNATIONAL GMBH	Німеччина	90	83	7
BIOFARMA	Франція	81	75	8
DAIMLER AG	Німеччина	103	70	9
SOCIETE DES PRODUITS NESTLE S.A.	Швейцарія	52	67	10

Джерело: складено автором за даними [6].

Інформаційна підтримка транскордонного захисту промислових зразків здійснюється завдяки існуванню Глобальної бази даних по зразках (*Global Design Database*) та бази даних Гаазької системи (*Hague Express*). Зрозумілий і уніфікований інтерфейс Глобальної бази даних по зразках уможливило здійснювати безкоштовний одночасний пошук по більш ніж 2 920 000 промислових зразків, зареєстрованих у Гаазькій системі. Щотижневе оновлення бази даних *Hague Express* містить бібліографічні дані та зображення промислових зразків, зазначених в опублікованих міжнародних реєстраціях, вироблених, починаючи з 3 січня 1985 р. Міжнародні реєстрації, термін дії яких закінчився, також фігурують в ній.

З 2016 р. число міжнародних заявок на промислові зразки, поданих в межах Гаазької системи міжнародної реєстрації промислових зразків, зросло на 35,3 %. Кількість зразків, що містяться в цих заявках, зросла на 13,9 %. Подані в 2016 р. 5562 заявки містили 18 716 зразків. Найбільшим користувачем Гаазької системи є Німеччина, в якій подані заявки містили 3917 зразків. Далі за нею йдуть Швейцарія (2555 зразків), Республіка Корея (1882 зразка), США (1410 зразків) і Нідерланди (1317 зразків). Серед десяти провідних заявників істотні темпи зростання в 2016 р. зафіксовано в Японії (+109,2 %) і Туреччині (136,5 %) [12].

У рейтингу Гаазької системи міжнародної реєстрації промислових зразків *Fonkel Meubelmarketing* обігнала *Samsung Electronics* як найбільшого користувача, залишивши на третьому місці корпорацію *LG Electronics* (табл. 3).

Таблиця 3

Рейтинг провідних міжнародних компаній за Гаазькою системою

Назва компанії	Країна походження	Кількість зразків в заявках		Рейтинг 2016 р.
		2015 р.	2016 р.	
FONKEL MEUBELMARKETING	Нідерланди	438	953	1
SAMSUNG ELECTRONICS CO., LTD	Республіка Корея	1132	862	2
LG ELECTRONICS INC.	Республіка Корея	47	728	3
SWATCH AG (SWATCH SA) (SWATCH LTD.)	Швейцарія	511	383	4
THE PROCTER & GAMBLE COMPANY	США	369	348	5
VOLKSWAGEN AKTIENGESELLSCHAFT	Німеччина	418	337	6
RENAULT S.A.S.	Франція	87	289	7
MICROSOFT CORPORATION	США	100	256	8
WENKO-WENSELAAR GMBH & CO. KG	Німеччина	143	211	9
KRONOPLUS LIMITED	Кіпр	–	169	10

Джерело: складено автором за даними [6].

Найбільшу частку товарних зразків становлять предмети меблювання (11,3 %), за якими слідують обладнання для запису й передачі інформації (10 %), транспортні засоби (7,8 %), годинники та інструменти для вимірювання (6,9 %). Найчастіше згадуваним членом Гаазької системи є Європейський Союз з 14 952 вказівками, Швейцарія – 8811, Туреччина – 6137, США – 4722 і Норвегія – 3324 [6].

Зазначені інформаційні ресурси *WIPO* в галузі охорони патентів, товарних знаків і зразків мають превентивний характер, тобто завдяки їх використанню компанія-заявник може убезпечити себе від потенційних конфліктів щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності в майбутньому. Якщо ж такий конфлікт вже відбувся, компанії можуть скористатися послугами *WIPO* у сфері врегулювання спорів.

Всесвітня організація інтелектуальної власності надає послуги з врегулювання суперечок, що стосуються доменних імен в Інтернеті, або «кіберсквотингу». Врегулювання суперечок здійснюється в електронному вигляді, триває не більше ніж два місяці й приводить до ухвалення рішень, що мають позовну силу.

Висновки. Отже, ресурси *WIPO* створюють збалансовану й ефективну міжнародну систему глобальних послуг для інформаційної підтримки управління інтелектуальним капіталом міжнародних компаній. Її інформаційні послуги можна поділити на дві групи – превентивні та корекційні.

Превентивні інформаційні послуги забезпечують транскордонну охорону об'єктів інтелектуальної власності компаній за такими їх видами:

- патенти – Міжнародна патентна система (Договір про патентну кооперацію *PCT*) на основі бази даних *PatentScope*;
- товарні знаки (бренди) – Міжнародна система товарних знаків (Мадридська система) на основі Глобальної бази даних за брендами та бази даних членів Мадридської системи;
- промислові зразки (виробниче ноу-хау) – Система міжнародної реєстрації промислових зразків (Гаазька система) на основі *Global Design Database* та *Hague Express*.

Корекційні інформаційні послуги *WIPO* у сфері альтернативного врегулювання суперечок уможливають вирішити суперечки, що стосуються інтелектуальної власності компаній в позасудовому порядку в межах одного нейтрального форуму, та містять: арбітраж, посередництво, експертний висновок, суперечки щодо доменних імен.

Використання міжнародними компаніями інформаційних послуг *WIPO* убезпечує їх від потенційних конфліктів щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності та сприяє результативності інформаційної підтримки управління інтелектуальним капіталом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леонтьева Л. С., Орлова Л. Н. Управление интеллектуальным капиталом. М. : Изд-во «Юрайт», 2016. 295 с.
2. Паникарова С. В., Власов М. В. Управление знаниями и интеллектуальным капиталом. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2015. 140 с.
3. Бервено О. В. Интеллектуальный капитал : от иерархии к партнерству. Соціальне партнерство та його роль в становленні ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. Харків : ХІБМ, 2010. С. 91–96.
4. Порохня В. М. Интеллектуальный капитал экономичного зростання. Запоріжжя : КПУ, 2012. 568 с.
5. Турило А. М., Корнух О. В. Интеллектуальный капитал – основа інноватизації, ефективної і корпоративної стратегії підприємства. Кривий Ріг: Вид. дім, 2012. 228 с.
6. World Intellectual Property Organization. URL : <https://www.wipo.int/treaties>.
7. Кожушко О. В. Необхідність захисту інтелектуального капіталу підприємства. URL : http://www.rusnauka.com/23_WP_2009/Economics/50941.doc.htm.
8. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии : пер. с англ. : под ред. Л. Н. Ковачин. С-Пб. 2001. 288 с.
9. Крулькевич В. И., Черноволенко И. Ф., Василькова Т. В. и др. Информационные и экспертные системы в предпринимательской деятельности. Донецк : ИЭП НАНУ, 1999. 114 с.

10. Передерій Л. В. Системне проектування інформаційних систем. Наук. Вісн. Донбасу. 2008. № 2 (6). URL : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN6/08plvpis.pdf>. Серія: «Технічні науки».
11. Охрана ваших изобретений за рубежом. PCT: вопросы и ответы. URL : http://www.wipo.int/export/sites/www/pct/ru/docs/faqs_about_the_pct.pdf.
12. Record Year for International Patent Applications in 2016; Strong Demand Also for Trademark and Industrial Design Protection. March 15, 2017. URL : http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2017/article_0002.html.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2018

Vorobei Yu. Information support for the protection of intellectual capital of an international company.

Background. Today, the structure of the national economy and the quality of products and services that are produced are determined by the information, knowledge, professional, scientific and cultural capital of the society. At the same time, the intellectualization of production processes, the complication of enterprise management systems, leads to an increase in unauthorized and criminal actions in violation of copyright, the appropriation of certain types of intangible assets, etc. The need to develop an effective mechanism for the protection of intellectual capital from the state (in the legislative space) – the macro level, as well as from the subject of economic activity – is growing at the micro level.

Analysis of recent research and publications. Problems of informational support for the protection of intellectual capital of an international company have been researched in the scientific papers of foreign and domestic scholars.

The **aim** of the study is to substantiate the need to protect the intellectual capital of international companies through the use of information resources of the World Intellectual Property Organization.

Materials and methods. The information base of the study was the works of domestic and foreign scientists and Internet source. In the process of preparation of the article the general scientific methods of research were used: logical analysis and synthesis, as well as statistical method of research.

Results. The intellectual capital of each type requires a specific protection option. The protection of market assets must be ensured through intellectual property rights and mechanisms for their support; intellectual property should be protected by the registration of patents, trademarks, design rights, copyrights, etc. Human assets require protection in the form of opportunities by the management of the organization, which defines the philosophy and nature of management processes and corporate culture. The need to protect the intellectual capital of an international company has been identified and the mechanisms for protecting its intellectual capital have been investigated. The international system of global services for cross-border protection of intellectual property was investigated in the following areas: international patent system; international trademark system; international sample system. Developed proposals are addressed to the problem of protecting the intellectual capital of international companies through the use of information resources of the World Intellectual Property Organization.

Conclusion. WIPO resources create a balanced and effective international system of global services for informational support of the management of intellectual capital of international companies. Information services VOIS can be divided into two groups – preventive and corrective. Preventive information services provide cross-border protection of intellectual property objects of companies according to their types: patents, trademarks, industrial designs. WIPO's Correctional Information Services in the area of alternative dispute resolution help resolve disputes relating to the intellectual property of

companies in an extrajudicial fashion within a single neutral forum, including arbitration, mediation, expert judgment, disputes over domain names.

WIPO's use of international information services companies protects them from potential conflicts over the rights to intellectual property objects and contributes to the effectiveness of information support for the management of intellectual capital.

Keywords: intellectual capital, patents, trademarks, industrial designs, objects of intellectual property.

REFERENCES

1. Leont'eva, L. S., & Orlova, L. N. (2016). Upravlenie intellektual'nym kapitalom [Intellectual capital management]. Moscow : Jurajt [in Russian].
2. Panikarova S. V., & Vlasov M. V. (2015). Upravlenie znanijami i intellektual'nym kapitalom [Knowledge and Intellectual Capital Management]. Ekaterinburg : Izd-vo Ural. un-ta [in Russian].
3. Berveno, O. V. (2010). Intellektual'nyj kapital : ot ierarhii k partnerstvu. Social'ne partnerstvo ta jogo rol' v stanovleni rynkovoï ekonomiky v Ukrai'ni [Intellectual capital: from hierarchy to partnership. Social partnership and its role in the establishment of economic policy in Ukraine]: zb. nauk. prac'. Harkiv : HIBM, (pp. 91-96) [in Russian].
4. Porohnja, V. M. (2012). Intellektual'nyj kapital ekonomichnogo zrostantnja [Intellectual capital of economic growth]. Zaporizhzhja : KPU [in Ukrainian].
5. Turylo, A. M., & Kornuh, O. V. (2012). Intellektual'nyj kapital – osnova innovatyzacii, efektyvnoi i korporativnoi strategii pidpryjemstva [Intellectual capital is the basis of innovation, effective and corporate strategy of the enterprise]. Kryvyj Rig : Vyd. dim [in Ukrainian].
6. World Intellectual Property Organization. Retrieved from <https://www.wipo.int/treaties> [in English].
7. Kozhushko, O. V. Neobhidnist' zahystu intellektual'nogo kapitalu pidpryjemstva [The need to protect the intellectual capital of the enterprise]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/23_WP_2009/Economics/50941.doc.htm [in Ukrainian].
8. Bruking, Je. & Kovachin, L. N. (2001). Intellektual'nyj kapital: kljuch k uspehu v novom tysjacheletii [Intellectual capital: the key to success in the new millennium]. S-Pb [in Russian].
9. Krul'kevich V. I., Chernovolenko I. F., & Vasil'kova T. V. et al. (1999). Informacionnye i jekspertnye sistemy v predprinimatel'skoj dejatel'nosti [Information and expert systems in business]. Doneck : IJeP NANU [in Russian].
10. Perederij, L. V. (2008). Systemne proektuvannja informacijnyh system [System design of information systems]. Nauk. Visn. Donbasu – Scientific Bulletin of the Donbas, 2 (6). Serija: «Tehnichni nauky». Retrieved from <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN6/08plvpis.pdf> [in Ukrainian].
11. Ohrana vashih izobretenij za rubezhom. RST: voprosy i otvety [Protection of your inventions abroad. PCT: Questions and Answers]. Retrieved from http://www.wipo.int/export/sites/www/pct/ru/docs/faqs_about_the_pct.pdf [in Russian].
12. Record Year for International Patent Applications in 2016; Strong Demand Also for Trademark and Industrial Design Protection. March 15, 2017. Retrieved from http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2017/article_0002.html [in English].